

Time: 3 Hours

Total Marks: 100

Please check whether you have got the right question paper.

- N.B.** 1. All questions are compulsory. Attempt Sub question (A) or (B) of Question no. 5.
2. Figures to the right indicate full marks.
3. Students answering in the regional language should refer in case of doubt to the main text of the paper in English.
4. Draw neat diagrams wherever necessary.

Q1. Answer any TWO questions of the following. 20

- What is industrial economics? Discuss the scope of industrial economics.
- Discuss the advantages of Co-operative Organization.
- What are the determinants and types of diversification?

Q2. Answer any TWO questions of the following. 20

- Explain the Weber's theory of location.
- Discuss the advantages and disadvantages of decentralization of industry.
- What are the indicators of regional disparity?

Q3. Answer any TWO questions of the following. 20

- Describe the causes of industrial sickness.
- What is the meaning of rationalization? What are aspects of rationalization?
- Explain the remedial measure for industrial sickness.

Q4. Answer any TWO questions of the following. 20

- What are the problems faced by Small Scale Industries?
- Explain the challenges of rural industrialization.
- What are the sources of industrial finance?

Q5. A) Write short notes on any TWO of the following. 20

- Features of cooperatives.
- Determinants of industrial location
- Affecting factors of industrial productivity.
- National Manufacturing Policy, 2011.

OR

B) Multiple choice questions, select an appropriate option. 20

- Which of the following are not the challenges of Indian private sector?
  - Inadequate diversification
  - High finance and credit
  - Industrial disputes
  - Unnecessary control
- Which of the following sector have democratic management?
  - Private sector
  - Non- Governmental sector
  - Semi-private sector
  - Co-operative sector
- Which of the following are not the limitations of co-operative organization?
  - Inefficient management
  - Limited capital
  - Rigid rules and regulation
  - High Motivation

- 4) Which of the following are not the problems of public sector?
  - a) Under-utilization of capacity
  - b) Planning and construction of project
  - c) Political interference
  - d) High skilled- labour
- 5) Which of the following sector uses the principle of “One member-one Vote”?
  - a) Private sector
  - b) Public sector
  - c) Co-operative sector
  - d) Private and public sector
- 6) Which of the following are the factor responsible for choosing appropriate location of an industry?
  - a) Availability of labour
  - b) Availability of raw material
  - c) Transportation
  - d) All of above
- 7) Which of the following factor are responsible for sugarcane industry?
  - a) Temperature between 20 degree to 26 degree Celsius
  - b) Temperature between 10 degree to -10 degree Celsius
  - c) Both a and b correct
  - d) Neither a nor b correct
- 8) The weber’s theory is related to .....
  - a) Industrial location
  - b) International trade
  - c) Intra- industry trade
  - d) Labour location
- 9) The weber’s theory mainly focuses on .....
  - a) Transport cost
  - b) Labour cost
  - c) Both a and b are correct
  - d) Neither a nor b is correct
- 10) In the theory of weber’s, which are the primary factors?
  - a) Transport cost
  - b) Labour cost
  - c) Both transport and labour cost
  - d) Agglomerative factors
- 11) Labour productivity measures .....
  - a) GNP per person
  - b) GDP per worker
  - c) NNP per capital
  - d) NDP per worker
- 12) Which of the following organisation defined the productivity?
  - a) Organisation of European Economy Cooperation (OEEC)
  - b) Organisation of petroleum countries (OPEC)
  - c) Organisation of trade union (OTU)
  - d) Organisation of Agriculture (OA)

- 13) Which of the following factors affects industrial productivity?
- a) Technology
  - b) Managerial
  - c) Human or labour ability to work
  - d) All of above
- 14) Which of the following is not the uncontrollable factor in production?
- a) Economic and political changes
  - b) Social changes
  - c) Natural Resources
  - d) Machinery and plant layout
- 15) Which of the following is the controlled factor in production?
- a) Economic and political changes
  - b) Social changes
  - c) Natural Resources
  - d) Human factor
- 16) When the government of India established a “Disinvestment Commission”?
- a) 1991
  - b) 1996
  - c) 2021
  - d) 2023
- 17) which of the following are the challenges of rural industrialization?
- a) Technology multiplicity
  - b) Nature of employment
  - c) Access to credit
  - d) All of the above
- 18) Which of the following are the merits of MNCs?
- a) Job Creation
  - b) Automatic Inflow of foreign Money
  - c) Technical development
  - d) All of above
- 19) Which of the following are the source of industrial finance?
- a) Commercial Bank
  - b) Shares
  - c) Debentures
  - d) All of above
- 20) Which of the following are not demerit of MNCs?
- a) Job creation
  - b) Domestic industries in danger
  - c) Profit repatriation
  - d) No benefit to the poor

*****

(मराठी रुपांतर)

वेळ: 3 तास

एकूण गुण: १००

कृपया तुम्हाला योग्य प्रश्नपत्रिका मिळाली आहे का ते तपासा.

सूचना: १. सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत. प्रश्न क्र. ५ मध्ये (अ) व (ब) उप प्रश्नांमधील कोणताही एक उप प्रश्न सोडवा.

२. उजवीकडील आकडे पूर्ण गुण दर्शवतात.
३. प्रादेशिक भाषेत उत्तर देणाऱ्या विद्यार्थ्यांनी शंका असल्यास पेपरच्या मुख्य मजकुराचा इंग्रजीमध्ये संदर्भ द्यावा.
४. आवश्यक तेथे नीटनेटक्या आकृत्या काढा.

प्र १. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे द्या.

२०

- अ) औद्योगिक अर्थशास्त्र म्हणजे काय? औद्योगिक अर्थशास्त्राच्या व्याप्तीची चर्चा करा.
- ब) सहकारी संस्थेच्या फायद्यांची चर्चा करा.
- क) विविधीकरणाचे निर्धारक आणि प्रकार काय आहेत?

प्र २. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे द्या.

२०

- अ) वेबरचा स्थान सिद्धांत स्पष्ट करा.
- ब) उद्योगाच्या विकेंद्रीकरणाचे फायदे आणि तोटे यांची चर्चा करा.
- क) प्रादेशिक असमानतेचे निर्देशक काय आहेत?

प्र ३. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे द्या.

२०

- अ) औद्योगिक आजारपणाची कारणे सांगा.
- ब) तर्कशुद्धीकरणाचा अर्थ काय? तर्कशुद्धीकरणाचे पैलू काय आहेत?
- क) औद्योगिक आजारपणावरील उपाय स्पष्ट करा.

प्र ४. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे द्या.

२०

- अ) लघुउद्योगांसमोर कोणत्या समस्या आहेत?
- ब) ग्रामीण औद्योगिकीकरणाची आव्हाने समजावून सांगा.
- क) औद्योगिक वित्ताचे स्रोत कोणते आहेत?

प्र ५. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर थोडक्यात टिपा लिहा.

२०

- अ) सहकारी संस्थांची वैशिष्ट्ये.
- ब) औद्योगिक स्थानाचे निर्धारक.
- क) औद्योगिक उत्पादकतेवर परिणाम करणारे घटक.
- ड) राष्ट्रीय उत्पादन धोरण, २०११.

किंवा

ब) खालील बहु पर्यायी प्रश्नांसाठी योग्य पर्याय निवडा.

२०

- १) खालीलपैकी कोणते आव्हान भारतीय खाजगी क्षेत्रासमोर नाही?
- अ) अपुरी वैविध्यता
- ब) उच्च वित्त आणि पत
- क) औद्योगिक विवाद
- ड) अनावश्यक नियंत्रण

- २) खालीलपैकी कोणत्या क्षेत्रात लोकशाही व्यवस्थापन आहे?
अ) खाजगी क्षेत्र
ब) गैर-शासकीय क्षेत्र
क) अर्ध-खाजगी क्षेत्र
ड) सहकार क्षेत्र
- ३) सहकारी संस्थेच्या मर्यादा खालीलपैकी कोणत्या नाहीत?
अ) अकार्यक्षम व्यवस्थापन
ब) मर्यादित भांडवल
क) कठोर नियम आणि नियमन
ड) उच्च प्रेरणा
- ४) खालीलपैकी कोणत्या सार्वजनिक क्षेत्रातील समस्या नाहीत?
अ) क्षमतेचा कमी वापर
ब) प्रकल्पाचे नियोजन व बांधकाम
क) राजकीय हस्तक्षेप
ड) उच्च कुशल- कामगार
- ५) खालीलपैकी कोणते क्षेत्र "एक सदस्य-एक मत" या तत्त्वाचा वापर करते?
अ) खाजगी क्षेत्र
ब) सार्वजनिक क्षेत्र
क) सहकार क्षेत्र
ड) खाजगी आणि सार्वजनिक क्षेत्र
- ६) उद्योगाचे योग्य स्थान निवडण्यासाठी खालीलपैकी कोणते घटक जबाबदार आहेत?
अ) मजुरांची उपलब्धता
ब) कच्च्या मालाची उपलब्धता
क) वाहतूक
ड) वरील सर्व
- ७) खालीलपैकी कोणता घटक ऊस उद्योगासाठी जबाबदार आहे?
अ) 20 अंश ते 26 अंश सेल्सिअस तापमान
ब) 10 अंश ते -10 अंश सेल्सिअस दरम्यान तापमान
क) अ आणि ब दोन्ही बरोबर आहेत
ड) a किंवा b दोन्हीही बरोबर नाहीत.
- ८) वेबरचा सिद्धांत .....शी संबंधित आहे.
अ) औद्योगिक स्थान
ब) आंतरराष्ट्रीय व्यापार
क) आंतर-उद्योग व्यापार
ड) कामगार स्थान

९) वेबरचा सिद्धांत प्रामुख्याने ..... यावर केंद्रित आहे.

- अ) वाहतूक खर्च
- ब) मजुरीचा खर्च
- क) a आणि b दोन्हीही बरोबर आहेत
- ड) a किंवा b दोन्हीही बरोबर नाहीत.

10) वेबरच्या सिद्धांतामध्ये, प्राथमिक घटक कोणते आहेत?

- अ) वाहतूक खर्च
- ब) मजुरीचा खर्च
- क) वाहतूक आणि कामगार खर्च दोन्ही
- ड) एकत्रित घटक

11) श्रम उत्पादकता ----- मोजते.

- अ) प्रति व्यक्ती जीएनपी
- ब) प्रति कामगार जीडीपी
- क) प्रति भांडवल एनएनपी
- ड) प्रति कामगार एनडीपी

12) खालीलपैकी कोणत्या संस्थेने उत्पादकतेची व्याख्या केली आहे?

- अ) ऑर्गनायझेशन ऑफ युरोपियन इकॉनॉमी कोऑपरेशन (OECE)
- ब) पेट्रोलियम देशांची संघटना (OPEC)
- क) ऑर्गनायझेशन ऑफ ट्रेड युनियन (OTU)
- ड) कृषी संघटना (OA)

13) खालीलपैकी कोणते घटक औद्योगिक उत्पादकतेवर परिणाम करतात?

- अ) तंत्रज्ञान
- ब) व्यवस्थापकीय
- क) मानवी किंवा श्रम करण्याची क्षमता
- ड) वरील सर्व

14) खालीलपैकी कोणता घटक उत्पादनातील अनियंत्रित घटक नाही?

- अ) आर्थिक आणि राजकीय बदल
- ब) सामाजिक बदल
- क) नैसर्गिक संसाधने
- ड) मशीनरी आणि प्लांट लेआउट

15) खालीलपैकी कोणता घटक उत्पादनातील नियंत्रित घटक आहे?

- अ) आर्थिक आणि राजकीय बदल
- ब) सामाजिक बदल
- क) नैसर्गिक संसाधने
- ड) मानवी घटक

16) भारत सरकारने "निर्गुतवणूक आयोग" कधी स्थापन केला?

- अ) १९९१
- ब) १९९६
- क) २०२१
- ड) २०२३

17) ग्रामीण औद्योगिकीकरणासमोरील आब्हाने खालीलपैकी कोणती आहेत?

- अ) तंत्रज्ञान बहुगुणितता
- ब) रोजगाराचे स्वरूप
- क) पत प्रवेश
- ड) वरील सर्व

18) खालीलपैकी कोणते बहुराष्ट्रीय कंपन्यांचे गुण आहेत?

- अ) रोजगार निर्मिती
- ब) परकीय पैशाचा स्वयंचलित प्रवाह
- क) तांत्रिक विकास
- ड) वरील सर्व

19) खालीलपैकी कोणते औद्योगिक वित्तपुरवठा स्रोत आहेत ?

- अ) व्यावसायिक बँक
- ब) समभाग
- क) डिबेंचर्स
- ड) वरील सर्व

20) खालीलपैकी कोणते बहुराष्ट्रीय कंपन्यांचे दोष नाहीत?

- अ) रोजगार निर्मिती
- ब) देशांतर्गत उद्योग धोक्यात
- क) नफा परतावा
- ड) गरिबांना कोणताही फायदा नाही

*****